

Posudek na disertační práci Mgr. Petra Bartuška: *Spisovatelka Vlasta Javořická a dva totalitní režimy v polovině 20. století. Obecní kronika jako ego-dokument*. České Budějovice, FF JČU, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, 2019, 315 stran (plus obrazové přílohy)

Disertační práce Petra Bartuška cílí svým zaměřením do problematiky z pomezí biografických a pamětních studií, regionálních soudobých dějin a mikrohistorie, ale také teorie a metodologie historických věd – zejména pak nauky o pramenech. Autor v předkládané práci zúročuje svá předešlá bádání a dlouhodobý badatelský zájem o problematiku osobnosti spisovatelky Vlasty Javořické a také dějin obce Studená (okres Jindřichův Hradec). Samotný výběr tématu – tj. sledování vzniku místní kroniky na pozadí biografických, regionálních a celospolečenských aspektů považuji za velmi nevšední a přitom velmi přínosnou volbu. Zvláště když je prostřednictvím autorova disertačního díla zároveň širší badatelské obci zpřístupněn ojedinělý historický pramen v podobě kritické edice kroniky městyse Studená v pohnutém desetiletí minulého století (zhruba od konce třicátých let do konce let čtyřicátých).

Autorova metodologická východiska a analytické nástroje představují především tradiční historicko-komparativní analýzy, jež se soustřeďují jednak na rozbor kronik jako historického pramene (včetně osobností jejich autorů/autorek, dobového kontextu vzniku apod.) a dále pak autor využívá i částečně i analýzu obsahovou. Vedle těchto v historických oborech „zažitých“ postupů, které autor dále nijak zevrubněji co do epistemologického hlediska hlouběji nerozebírá, se snaží využít také některé koncepty z oblastí pamětních studií (zejména problematiky ego-dokumentů, kolektivní paměti, orální historie apod.), což je velmi chvályhodné, neboť tímto způsobem se výrazně rozšiřuje následný analyticko-interpretací rámec celé práce. Řada postulátů, které autor ve své práci využívá, je hlouběji zpracována v řadě dalších textů – zejména zahraniční provenience – namátkou mě napadá, že např. v kapitole 5.7 o paměti a hledání příčin a proměn významů úmrtí jednoho z hlavních hrdinů textu by se dalo velmi vhodně využít konceptů italského orálního historika Alessandra Portelliho (zejména pak dílo *Death of Luigi Trastulli and Other Stories, The: Form and Meaning in Oral History*) a pokud by autor i nadále pokračoval ve svých bádáních v tomto směru, doporučoval bych mu do těchto prací nahlédnout. Obecně však považuji autorův metodologický přístup a postup za originální a i díky velké snaze o detailní a vyvážené analýzy ve svém celku za inovativní a hodný následování.

Jak je částečně naznačeno výše, autor se opírá o širokou paletu sekundární literatury rozdílného charakteru. Vedle prací metodologických (o psaní dějin, ego-dokumentech, proměnách paměti) a metodických (např. o vedení kronik), jejichž míru využití považuji za dostatečnou, se jedná o množství historických prací k dějinám Československa, českých zemí, případně pak zemí střední a východní Evropy a to zejména sledovaného období. Ačkoliv jsem si vědom, že autor se potýkal s velmi nelehkým úkolem skloubit pojednání o „biograficky podmíněném“ a regionálním obrazu místního dění na pozadí „velkých dějin“ a rozhodně se nedomnívám, že by bylo třeba odkazovat např. u problematiky dějin okupace a druhé světové války, případně pak dějin tzv. třetí republiky a posléze období „poúnorového“ vyčerpávajícím způsobem, při pohledu na seznam literatury považuji autorův výběr za relativně ucelený, i když rozhodně ne komplexní. Osobě zde nejvíce postrádám analyticko-interpretací oporu např. v syntetickém díle Janů Kuklíka a Gebharta o dějinách českých zemí let 1938 – 1945 (*Velké dějiny zemí KČ*), v podobně laděném díle o dějinách české literatury kolektivu Pavla Janouška (*Dějiny české literatury*), dále pak např. v přehledové práci Jana Kuklíka ml. o znárodnění (*Znárodnění Československo*), v obsáhlé edici ke kulturnímu a duchovnímu životu za „třetí republiky“ od Milana Drápaly (*Na ztracené vartě Západu*), v komplexní

monografii Vítězslava Sommera o dějinách marxistické historiografie (*Stranické dějepisectví*), v regionálně-historických pracích historika Jindřicha Pecky o druhé světové válce a jejím konci v jižních Čechách. Inspiraci by bylo možné čerpat i z publikací o dějinách retribuční od Mečislava Boráka (*Spravedlnost dle dekretu*) nebo Benjamina Frommera (*Národní očista*), u tématu dějin česko-německých vztahů pak z mého pohledu velmi výrazně absentují klíčové a komplexně pojaté práce Tomáše Staňka a Adriana Portmanna/von Arburga. Je mi zcela zřejmé, že v samotné edici válečné a poválečné kroniky není možné odkázat na všechny relevantní historické tituly, rozhodně však nepovažuji za šťastné citovat při popisu bojů na východní frontě za druhé světové války práci bývalého nacistického funkcionáře SS a novináře a popírače holocaustu Paula Carrella jako dílo historické odborné literatury bez jakéhokoli dalšího komentáře (s. 206). Takové „přešlapy“ zbytečně v očích blíže nezasvěcených čtenářů a čtenářek mohou ubírat jinak seriózní práci na odborném kreditu.

Co do výčtu pramenů autor výtečně zúročuje svou detailní znalost problematiky života Vlasty Javořické a také rodinné a regionální historie. Při své práci tak těží z široké škály dostupných pramenů, a jak je z jeho zasvěcených líčení v textu patrné, patří podle mého soudu k největším znalcům disponibilní archivní materie k tématu vůbec. Je třeba ocenit, že archivní materiál nepatří k výhradním pramenům zdrojům celé disertace, ale že se autor opírá také např. o velké množství pramenů vydaných a také o „vlastnoručně“ natočené orálněhistorické rozhovory. Paleta využitých pramenů se mi pro zvolený formát práce jeví jako zcela dostačující a to i vzhledem ke skutečnosti, že část práce je tvořena edicí jednoho z klíčových pramenů – dobové „ego-kroniky“. V této souvislosti bych chtěl autorovy položit otázku do debaty: v jakém směru je ještě možné rozvíjet další bádání ve smyslu potenciálně využitelných archivních pramenů, které doposud nebyly ve výzkumu zohledněny? A dále: v jaké formátu byly natočeny orálněhistorické rozhovory a jaké jsou další možnosti využití tohoto směru bádání při výzkumu regionálních dějin Studené a okolí (potažmo osudů Vlasty Javořické a její rodiny)?

Vlastní struktura práce je podle mého soudu velmi promyšlená a skládá se ze dvou větších částí. První část je tvořena celkem deseti kapitolami autorské monografie, přičemž autor se zde nejdříve zamýšlí nad tématem kronik jako ego-dokumentů, dále pak rámcově líčí osudy Vlasty Javořické (a její rodiny) jako spolutvůrkyně „dějin a paměti“ obce Studená a vůbec širšího regionu (zejména v letech 1938–1949). V pořadí páté kapitole je detailněji rozebrána „osobní“ kronika Vlasty Javořické, včetně jejích chybějících částí a doplňků, v následujících třech kapitolách se pak autor zamýšlí nad pamětmi a rodinnými kronikami jako historickými prameny a komparuje jejich přednosti a limity s dalšími prameny (jako je např. krásná literatura od V. Javořické, případně pak další dobové kroniky z regionu, popisujících dění z odlišných perspektiv). V kapitole deváté pak autor na příkladu zkoumání dějin druhé světové války a česko-německých vztahů testuje možnosti využití ego-dokumentů jako historických pramenů a v „mini“ kapitole závěrečné se pak pokouší upozornit na v pramenech nezmiňované faktory, které mohly zásadně vstupovat do psaní „ego-kroniky“ V. Javořické.

Druhá část práce je pak tvořena kritickou autorskou edicí Obecní kroniky městyse Studená, jejíž autorkou byla Vlasta Javořická a k edici je též připojena edice zápisků jejího „poúnorového“ nástupce Josefa Závodského. Tato ediční část pak tvoří takřka dvě třetiny samotné disertační práce a považuji ji za velmi významný „faktografický“ a pramený příspěvek do bádání nad dějinami období „předmnichovského“ a „pomnichovského“, dějin druhé světové války a také doby poválečné.

Jak jsem již částečně naznačil výše, po obsahové stránce považuji práci za velmi přínosnou a to zejména díky velmi promyšlené a citlivě podané charakteristice okolností vzniku specifického historického pramene jakým „rodinná“ kronika může být a také

zhodnocení jejího potenciálního přínosu pro výzkum řady dílčích témat českých a československých soudobých dějin. Snad jedinou závažnější výtku k obsahu bych měl v souvislosti s autorovým poukazem, že Československo bylo obsazeno „*Německou říší v roce 1938*“ (s. 107). Toto tvrzení připisují spíše jazykově-stylistické neobratnosti v dané pasáži velmi všeobecně popisující negativní charakter česko-německých vztahů na sklonku třicátých let minulého století. Jako neznalec detailních životních osudů bych se chtěl autora v diskuzi zeptat, z čeho byla rodina Zezulkových a potažmo V. Javořická sama živa po znárodnění a následném zabavení polních hospodářství a zdali je možné se dopátrat, z jakých důvodů se nově nastoupivším komunistickým elitám nepodařilo spisovatelku vystěhovat z obce (ač „snaha byla“)?

Po formální stránce je práce sepsána na solidní úrovni, a ačkoliv je řada pasáží obsahově laděna spíše teoreticko-metodologicky, text je srozumitelný a čtivý. Autorovu analyticko-interpretáčnímu textu dává další rozměr nejen samotná pramenná edice, ale také série připojených obrazových příloh. Za naprosto nadstandartní a ocenění hodné pak považuji ve formátu disertační práce zařazení jmenných a geografických rejstříků usnadňující elementární orientaci ve velmi obsáhlém textu.

Disertační práce Petra Bartuška je podle mého soudu (a i přes drobné nedostatky) dílem zdařilým a obohacujícím dosavadní stav poznání (nejen) o životě a myšlenkovém světě místních společenských elit na venkově třicátých až čtyřicátých let minulého století – zejména na příkladu spisovatelky Vlasty Javořické a její rodiny – ale představuje také velmi významný příspěvek do debaty na téma „rodinných“ kronik při psaní soudobých dějin a utváření kolektivní paměti. Autor ve své disertační práci prokázal dostatečnou kompetenci samostatně badatelsky působit a posléze proměnit výsledky svého bádání jak v erudovaně sepsaný historický text, tak i v kritickou pramennou edici. Proto výsledek jeho snažení v podobě disertační práce vřele **doporučuji k obhajobě**.

V Praze, 10. 5. 2019

doc. PhDr. Pavel Mücke, Ph.D.